

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת צו ופורים, תשס"ח
מספר 748

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

קרבן תודה וקרבן פסח

קרבן תודה הנזכר בפרשתנו (ז:יא-טו), מובא על ידי מי שחווה נס: יורדי ים, הולכי מדבר, חולה שנרפא ומי שהשתחרר ממאסר. האנשים הללו, מצוקותיהם, הצלתם ותודתם לה' נזכרים בתהלים ק"ז: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברִנָּה" (כא-כב).¹ קרבן התודה הוא שלמים, ועמו מביאים מיני לחם: שלושה סוגי מצה וסוג אחד של חמץ (ז:יא-יד). אף שחמץ ומצה הם מאכלים ניגודיים, הם מובאים עם קרבן תודה, מאחר שהמקריב קרבן תודה היה נע ונד בין שני מצבים ניגודיים, ומסכנת מוות זכה בחיים.²

יש דמיון רב בין קרבן פסח לקרבן תודה בדבר פרק הזמן שבו יש לאכול את הקרבן ובאיסור להותיר ממנו. אלו הם שני הקרבנות היחידים שנאמר עליהם בתורה מפורשות שאין להותיר מהם עד הבוקר.³ חכמים קבעו שקרבנות הנאכלים ליום אחד נאכלים עד חצות, כדי להרחיק את האדם מעֲבָרָה (משנה ברכות א, א).⁴

ר' יצחק אברבנאל מסביר מדוע זמן אכילת קרבן תודה הוא עד חצות (ויק' ז:יא). לחמי התודה גדולים (משנה מנחות ז, א), ואסור להותיר מהם. בשל הזמן המצומצם המוקדש לאכילת קרבן התודה והלחמים, יקרא אדם לרעיו וחבריו לאכול ולשמוח עמו, ואז יספר להם את הנסים והנפלאות שעשה לו ה'. אילו היו השלמים והלחם נאכלים שני ימים ולילה אחד כשאר השלמים, הרי לא היה מזמין את רעיו.⁵

תיאור אכילת שלמי התודה והלחמים מזכיר את אכילת קרבן הפסח וליל הסדר. גם ליל הסדר הוא זמן שבו מודים לקב"ה על הנסים שעשה עם ישראל בצאתם ממצרים. עם זאת, שני הבדלים בולטים בין הקרבנות: 1. עם קרבן תודה מובאים חמץ ומצה, ואילו עם קרבן הפסח אוכלים מצה בלבד: "צלי אש ומצות" (שמ' יב:ח). 2. את קרבן התודה אפשר לאכול בכל טעם וסגנון בישול הרצויים על האוכלים: "התודה... בכל מאכל" (משנה זבחים ה, ו), ואילו את קרבן הפסח – יש לאכול צלי בלבד.

שני הבדלים אלה מהווים בסיס לשתי קושיות "מה נשתנה" (משנה פסחים י, ד):
שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה, הלילה הזה כולו מצה?
שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל, הלילה הזה כולו צלי?

¹ רש"י, ויק' ז:יב, ע"פ ברכות נד ע"ב.

² על פי המהר"ל, תפארת ישראל, בני ברק תשכ"ט, פרק ל.

³ קרבן פסח – שמ' יב:י; לד:כה (קרבן פסח שני-במ' ט:יב). קרבן תודה – ויק' ז:טו; כב:ל.

⁴ באשר לקרבן פסח, זה הנימוק לפי ר' עקיבא. לפי ר' אליעזר בן עזריה – מעיקר הדין יש לאכול עד חצות (ברכות ט ע"א; זבחים נז ע"ב). קרבן תודה נאכל אף הוא עד חצות (משנה זבחים ה, ו).

⁵ הרב נפתלי צבי-יהודה ברלין, הנצי"ב, מסביר אף הוא כך בכמה מקומות: **העמק דבר**, ירושלים תשל"ה, ויק' ז:יב-יג; שם, ויק' כב:כט; במ' טו:ח. **עמק הנצי"ב**, על הספרי חלק ב, ירושלים תשל"ל, עמ' רנג; **העמק שאלה**, סביב שאלות דרב אחאי גאון, ירושלים תשל"ז, שאילתא קעא, עמ' שמ; **הגדה של פסח - אמרי שפר**, תל אביב תש"כ, עמ' כח-כט.

את הקושיה על הצלי היו מקשים רק בזמן שבית המקדש היה קיים.⁶ אילו הייתה מטרת הקושיות הללו להזכיר את המאכלים הנאכלים בלילה הזה, ופחות להדגיש מה לא אוכלים, הרי היה אפשר להקשות בנוסח פשוט מזה: שבכל הלילות אין חובה לאכול מצה או פת כלל, והלילה הזה כולו מצה, או: שבכל הלילות אוכלים בדרך כלל חמץ, והלילה הזה רק מצה.⁷ על דרך זו היה מקום להקשות: שבכל לילה אין חובה כלל לאכול בשר, ואילו בלילה זה חובה לאכול בשר צלי.

ההנגדה הברורה בין אכילת מצה בלבד לאכילה יזומה של מצה וחמץ, ובין אכילת בשר בכל טעם וסגנון לחובה לאכול צלוי דווקא, מלמדת שמנגידים בין שניים שהם דומים בייעודם ובאופיים, ובכל זאת הם שונים זה מזה: קרבן תודה וקרבן פסח.⁸

המצה והצלי – קרבן תודה לאומי

התשובה המקיפה לשאלות הללו מובאת במהלך כל ההגדה, ותמצית סיפור יציאת מצרים בלילה הזה מלמדת שאין מדובר בהצלה אישית פרטית, שבעקבותיה מובא קרבן תודה. בלילה הזה ההודאה רחבה יותר – על לידתו של עם ישראל וגאולתו ממצרים.

המצה היא פשוטה בתכונתה – לחם ומים בלבד, והיא ביטוי לתכונת חירות וחופש שנטבעה בנו כעם ישראל וברצון לקבל עול מלכות שמים ולמלא את ייעודנו כעם נבחר. כך הסביר הראי"ה קוק (אורות הקדש, חלק ג, עמ' לו):

המצה היא לחם עוני ולחם החירות, באותו הזמן שנגלה עלינו מלך מלכי המלכים וגאלנו גאולת עולמים, נוצרה בנשמתנו תכונת החופש, חירות הרצון, המוכשר לשיעבוד מלכות שמים בצורתו האידיאלית. ורו עולם הוא שיש בסגולת המצה, ליתן כח חופשי בחירות הקדש.⁹

אכילת הבשר כצלי דווקא ולא באופן אחר מלמדת על תכונה אחרת שמאפיינת אותנו כעם. בלילה הזה אנו עוברים ממצב של יחידים להיות אומה, כדברי הראי"ה קוק (עולת ראייה א עמ' קעט):

זאת היא פעולת הצליה המכנסת את כל הכח שבבשר בתוכו, בלא התפזרות מחוצה לו, ובוזה יואר כל יחיד בסגולתה של קדושת המצוה, כינוס חילו המקודש, האצור בנשמתה הגדולה של האומה בכללה, בצורה מכונסת כזאת, עד כדי ההכרה של היחידיות הגמורה של כל האומה כולה, בקדושת כל אחד ואחד מפרטיה, המכונס בתוכו בכל הוויתו. ואינו נאכל אלא צלי.¹⁰

⁶ כך מדגישים רי"ף, פסחים כה ע"ב בדפי רי"ף; רמב"ם הל' חמץ ומצה ח, ג; רא"ש, פסחים י, ל, ועוד רבים. הרב מנחם מנדל כשר מציין שבכמה הגדות עדין מופיע נוסח זה (הגדה של פסח - הגדה שלמה, ירושלים תשכ"ז, עמ' 117-112). ראו עוד: שמואל וזאב ספראי, הגדת חז"ל, ירושלים תשנ"ח, עמ' 30-27, 63, 113-114, 206; שמא פרידמן, "לאופיין של הברייתות בתלמוד הבבלי: 'בן תימא' ו'בן דורתא'", נטיעות לדוד – ספר היובל לפרופ' דוד הלבני, ירושלים תשס"ה, עמ' קצה-רעד; הני"ל, פסחים – תוספתא עתיקתא, רמת גן תשס"ג, עמ' 92-88; יוסף תבורי, פסח דורות, תל אביב 1996, עמ' 361-363. לדבריהם, ייתכן שסיבת אזכור הצלי לאחר החורבן היא שהיו מקומות שבהם נהגו לאכול בשר צלי לאחר החורבן. קשה לקבל הסבר זה, מאחר שחכמים לא עודדו לאכול צלי בלילה הסדר לאחר החורבן. בעניין זה ראו במאמרי: "אכילת צלי בלילה פסח לאחר החורבן", מועדי יהודה וישראל, מרכז שפירא תשס"ד, עמ' 445-459.

⁷ הדעת נותנת שגם בעבר בכל לילה אכלו חמץ, וכלל לא אכלו מצה. אמנם גם במשנה (פסחים ט, ג) מודגשת הימצאות של חמץ ומצה בבית במשך השנה, כשהמשנה דנה בשאלה: "מה בין פסח הראשון לשני? הראשון אסור בכל יראה ובל ימצא, והשני מצה וחמץ עמו בבית".

⁸ כיוון כזה לפרשנות קושיות מה נשתנה הציע בקצרה הרב איתן שנדרופי במאמרו: "מי מביא קרבן תודה", מעלין בקדש, ד (כסלו תשס"ב), עמ' 75-90, בהערה 2.

⁹ ראו: הרב יואל בן נון, "חמץ, מצה וביכורים", נטיעות הארץ, כפר דרום תשס"ד, עמ' 84-106. שם הוא מרחיב בדיון על המצה כביטוי לתחילתו של תהליך, והחמץ כביטוי למיצויו ותכליתו. ועל כן ההודאה בפסח היא רק במצה ולא בחמץ כמו בקרבן תודה רגיל.

¹⁰ על הזיקה בין המצה הנאכלת בלילה הסדר ובין לחמי תודה אפשר ללמוד גם מפרשנות מאוחרת למנהג להניח שלוש מצות על השולחן ולא שתיים, כנהוג בשבת. כך כתב בספר המנהיג סי' ט: "ונהגו בצרפת לעשות השלוש מצות מעשירית האיפה זכר לתרומת לחמי התודה". הרב שניאור זלמן מלאדי, שולחן ערוך הרב אורח חיים סי' תנח, ה, חידד את הדברים עוד: "לפיכך אנו עושין גם כן ג' מצות לעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורין חייב להביא תודה, ואנו בפסח יצאנו מבית האסורין משעבוד מצרים לפיכך אנו עושין זכר ללחמי תודה". וראו עוד: הרב מנחם מנדל כשר, הגדה של פסח – הגדה שלמה, עמ' 62. על השתלשלות הנהגה להניח שלוש מצות ראו: יוסף תבורי, "לחם משנה בלילה הסדר", שם (לעיל הערה 6), עמ' 287-306. הרב

הצלייה אוצרת ומכנסת את כל מה שיש בבשר, והיא ביטוי לחיבור הגוונים והצדדים השונים המרכיבים את העם לגוף לאומי אחד. איחוד המצה והצלי כמרכיב ייחודי בהודאה שבלילה הזו, בצירוף המרור המזכיר את הקושי והשעבוד (שלא כקרבן תודה רגיל המורכב מחמץ, ממצה, ומבשר הנאכל בטעמים חביבים ורצויים לניצול – צלי שלוק או מבושל), מבטא את השונות שיש בקרבן הפסח המוקרב בכל שנה מחדש, ולא רק בסמיכות לנס שקרה. אין זו רק הודאה על הצלת ממוות לחיים ומשעבוד לחירות במובן האישי, אלא ביטוי לעם שיוצא לדרך חדשה, עם מטלות ומשימות לאומיות, כעם נבחר.

הרב יהודה זולדן
המדרשה לנשים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

הוא מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: sub parasha-l firstname lastname כאשר *first-name* - *last-name* הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.